

Archeologisch bureauonderzoek
Westmijzerdijk 1 te Schermerhorn,
gemeente Schermer

HOLLANDIA reeks 484

COLOFON

Hollandia reeks nr.	484
Titel:	Archeologisch bureauonderzoek Westmijzerdijk 1 te Schermerhorn, gemeente Schermer
Toponiem:	Westmijzerdijk 1, Schermerhorn
Gemeente:	Schermer
Onderzoeksmeldingsnummer Archis:	60146
Hoekcoördinaten:	121.146-512.824 (ZW) 121.128-512.857 (NW) 121.306-512.848 (NO) 121.269-512.807 (ZO)
Auteur:	K.T. Salomons
In opdracht van:	Art Build Huisweid 9e 1749 EL Warmenhuizen
Contactpersoon opdrachtgever:	Dhr. J. Swan, Warmenhuizen
Wetenschappelijke leiding:	P.M. Floore
Illustraties:	K. Salomons, tenzij anders vermeld
Definitieve versie:	Februari 2014
Oplage:	6
ISSN:	1572-3151

© **HOLLANDIA** archeologen, Zaandijk 2014

HOLLANDIA archeologen

Tuinstraat 27a

1544 RS Zaandijk

☎ 075 - 622 49 57

✉ info@archeologen.com

Inhoudsopgave

Samenvatting	7
1. Inleiding	9
2. Onderzoeksgebied	11
3. Beleid	13
4. Doel en methode	15
5. Aardwetenschappelijke gegevens	17
6. Historische gegevens	21
7. Archeologische gegevens	27
8. Gespecificeerde archeologische verwachting	29
9. Conclusie en aanbeveling	31
Literatuur	32
Bijlagen	33
Bijlage 1: Archeologische perioden	34
Bijlage 2: Archeologisch stappenplan	35

Samenvatting

In februari 2014 heeft Hollandia archeologen een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een perceel aan de Westmijzendijk 1 te Schermerhorn, gemeente Schermer. Op het perceel stond tot voor kort een oude boerderij met opstallen.

Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is om in een vroeg stadium van de bouwplannen inzage te krijgen in de te verwachte archeologische waarden binnen het plangebied.

Het onderzoeksgebied bevindt zich aan de noordelijke zijde van het Zwet, dat in de Mijzenpolder ligt. Dit was een veengebied dat mogelijk al in de 10e eeuw is ontgonnen. Er heeft in Schermerhorn nog geen archeologisch onderzoek plaatsgevonden, dat eventuele bewoning uit de middeleeuwen kon aantonen. Op ca. 700 m ten noorden en 500 m ten zuiden zijn archeologische resten aangetroffen uit de late middeleeuwen. Archeologische resten uit de middeleeuwen kunnen echter verwacht worden, te meer omdat de huidige situatie laat zien dat de boerderij zich op een terpachtig lichaam bevindt.

Op historische kaarten uit de 17e, 18e, en 19e eeuw wordt bebouwing aan de noordelijke zijde van het Zwet aangegeven. Of deze binnen het onderzoeksgebied situeren, is voor de 17e en 18e eeuw niet aantoonbaar. Op de kadastrale minuut uit de 19e eeuw wordt een structuur aangegeven, die mogelijk de thans gesloopte boerderij, of zelfs een eventuele voorganger betreft.

Op grond van de geraadpleegde aardwetenschappelijke, historische en archeologische gegevens kan de volgende gespecialiseerde archeologische verwachting worden uitgesproken:

Er gaat een lage archeologische verwachting uit voor het aantreffen van resten uit de vroege middeleeuwen. Voor het aantreffen van archeologische resten uit de late middeleeuwen geldt een middelhoge verwachting. Er bestaat een hoge verwachting op het aantreffen van archeologische resten uit de nieuwe tijd. Er worden archeologische vervolgstappen aanbevolen. Daarbij is het van belang om te onderzoeken of de boerderij zich op een terplichaam bevindt en wat de fasering daarvan is. Ook is het van belang hoe eventuele laatmiddeleeuwse bewoning langs deze zijde van het Zwet zich verhoudt met de ontginning van de Mijzenpolder.

Aanbeveling

Er worden ter hoogte van de toekomstige bouwkavels archeologische vervolgstappen in de vorm van een inventariserend veldonderzoek door middel van karterende proefsleuven (conform protocol 4003, Kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie, versie 3.3) aanbevolen. Omdat de archeologische resten zich direct onder het maaiveld kunnen bevinden, zal een archeologisch booronderzoek niet afdoende aantonen of er archeologische resten uit de middeleeuwen of nieuwe tijd zich in de ondergrond bevinden.

Aan de basis van deze archeologische vervolgstappen ligt een door de gemeente Schermer goedgekeurd programma van eisen (conform KNA protocol 4001).

Het is aan de gemeente Schermer om ten aanzien van deze aanbevelingen een besluit te nemen.

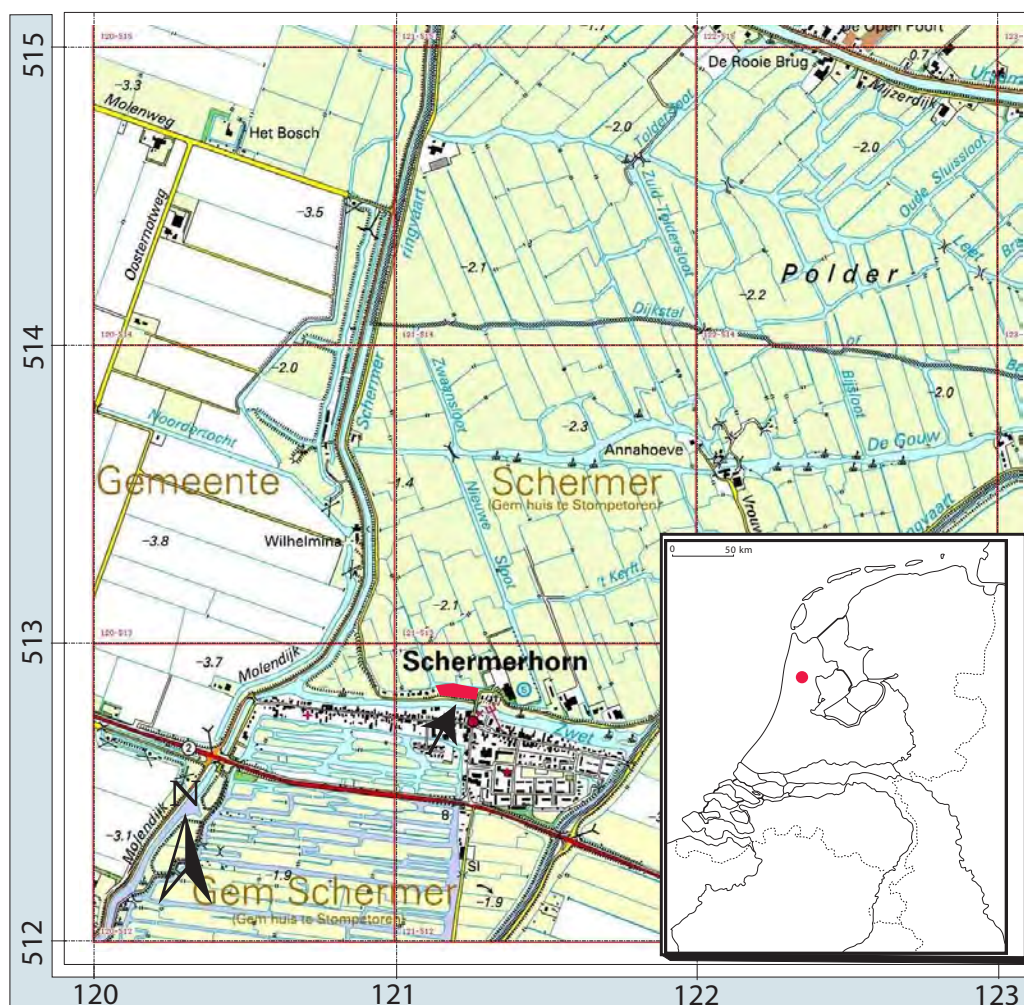
1. Inleiding

In opdracht van Art & build, Warmenhuizen, voerde Hollandia archeologen een archeologisch bureauonderzoek uit voor het perceel Westmijzerdijk 1 te Schermerhorn, gemeente Schermer. Het perceel zal worden herverdeeld ten behoeve van nieuwe bouwkelevs. Het plangebied valt binnen een gebied waar rekening gehouden dient te worden met eventuele in de ondergrond aanwezige archeologische resten.

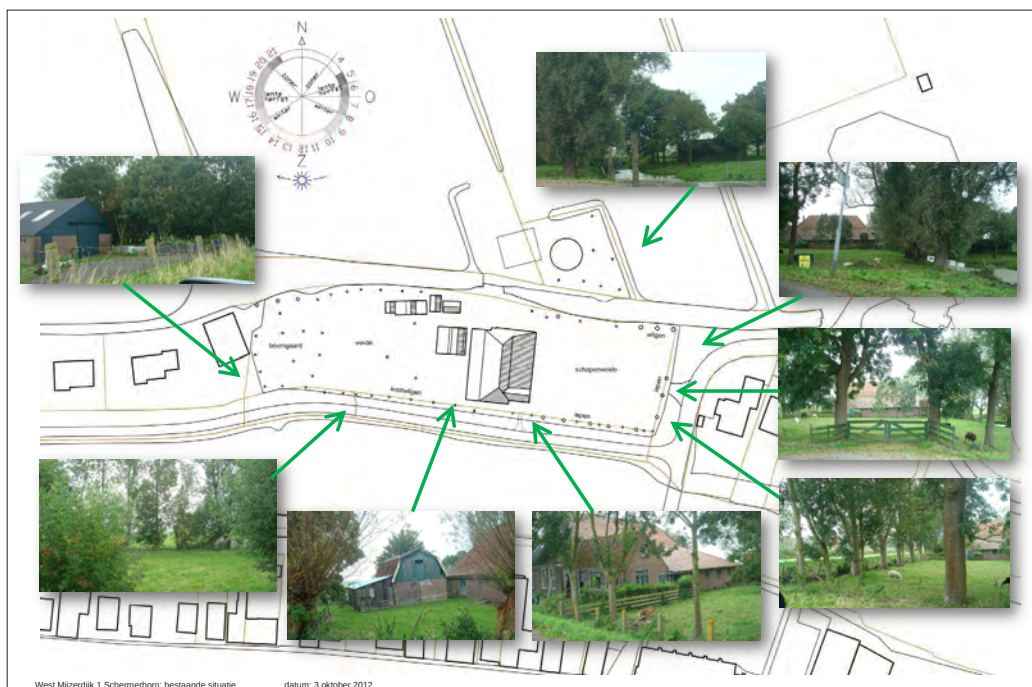
Het doel van het archeologisch bureauonderzoek is om in een vroeg stadium van de bouwplannen inzage te krijgen in de te verwachte archeologische waarden binnen het plangebied.

Het bureauonderzoek is conform de kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie, versie 3.3 uitgevoerd.

In ARCHIS2 heeft het onderzoek het onderzoeksmeldingsnummer 60146 toegekend gekregen. Naderhand zal de onderzoeksdocumentatie aan het provinciaal archeologisch depot van Noord-Holland te Wormer worden overgedragen.

Afbeelding 1. Het onderzoeksgebied, in rood met pijl, op de topografische kaart van Nederland en in het kader binnen Nederland.

Afbeelding 2. De huidige situatie van het onderzoeksgebied. De stolpboerderij en de opstallen zullen worden gesloopt. Document is aangeleverd door de opdrachtgever.

Situatie op 7 februari

Op vrijdag 7 februari heeft P. Floore, Hollandia archeologen, een bezoek gebracht aan het plangebied. De nu gesloopte boerderij stond er toen nog. Uit dit bezoek werd geconcludeerd dat de te slopen boerderij geen gebruikelijke stolpboerderij betreft, zoals die in de omgeving bekend zijn. De boerderij heeft een dubbel houten vierkanten skelet. Een gangbare stolp een enkel vierkant skelet. Reliëf op het perceel deed sterk vermoeden dat de boerderij zich op een terpachtig lichaam bevindt.

Afbeelding 4. Panorama van het onderzoeksgebied op 7 februari 2014, met rechts het dorp Schermerhorn. De foto is vanuit het westen genomen. Het reliëf het zichtbare terplichaam is met rode stippellijn aangegeven. Het terplichaam heeft een mogelijk grotere omvang. Foto gemaakt door P. Floore, Hollandia archeologen.

Afbeelding 5. Detail van de thans gesloopte boerderij, een Friese variant op de stolpboerderij. De kijkrichting is vanuit het zuidwesten. Foto gemaakt door P. Floore, Hollandia archeologen.

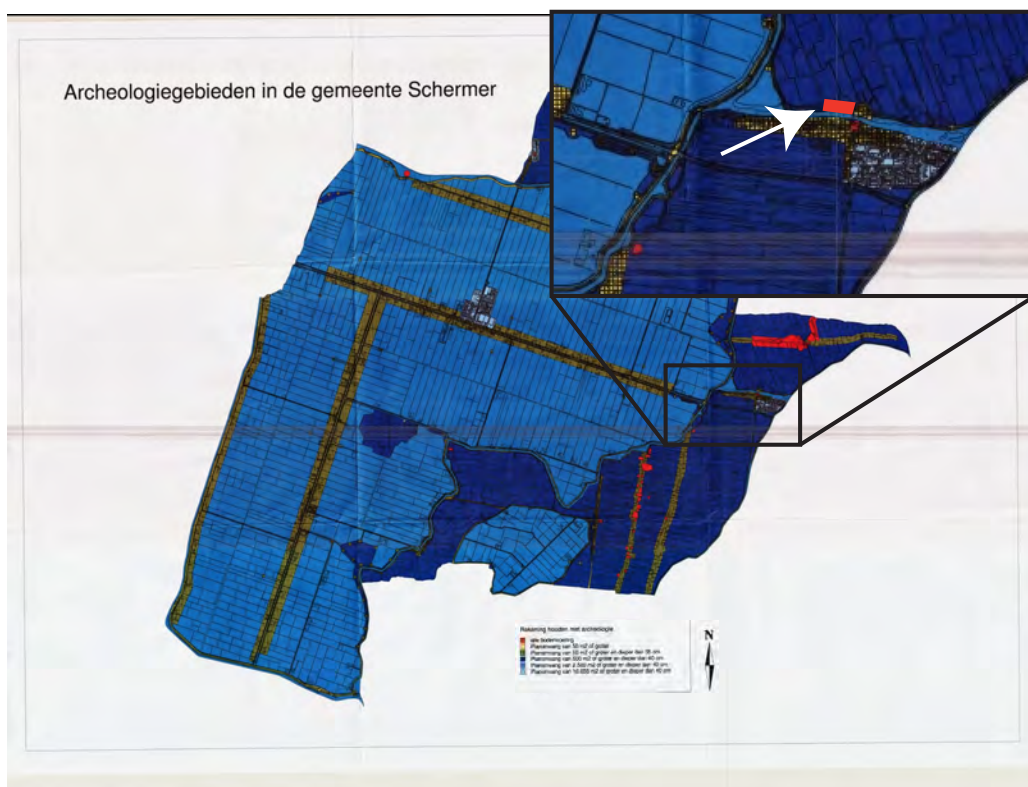

Afbeelding 6. Zijaanzicht van de boerderij. De kijkrichting is vanuit het oosten. Foto gemaakt door P. Floore, Hollandia archeologen.

3. Beleid

In 2007 heeft de gemeente Schermer, samen met gemeente Graft-De Rijk, naar aanleiding van de eveneens in 2007 ingevoerde wet op de archeologische monumentenzorg (WAMZ) een archeologische beleidsnota opgesteld (Visser-Poldervaart/Tjabringa, 2007). Hierin wordt uiteengezet hoe de gemeente omgaat met het beschermen van archeologisch erfgoed binnen haar gemeentegrenzen. Enerzijds is het doel van het beleid om de archeologische resten *in situ* (in de ondergrond) voor toekomstige generaties te behouden. Een ander doel heeft betrekking tot de positie van archeologie binnen het ruimtelijk ontwikkelingsproces, zodat ontwikkelaars in een vroeg stadium weten met welke gemeentelijke eisen ten aanzien van archeologie zij te maken krijgen.

Hierop is een archeologische verwachtingskaart opgesteld, waar ten aanzien van verplicht archeologisch vooronderzoek het per gebied verschillende regimes gehanteerd worden. Het onderzoeksgebied valt binnen een gebied waar geldt dat bij bodemroerende activiteiten >500 m² en die dieper reiken dan 0,4 m onder het maaiveld, er archeologisch vooronderzoek uitgevoerd dient te worden vanwege de aanwezigheid van eventuele archeologische waarden (*ibid.* 49, zie afb. 7). Dit houdt concreet in dat er een archeologisch bureauonderzoek opgesteld wordt met daarin een voor het plangebied specifieke archeologische verwachting (*ibid.* 14). Aan de hand van dit advies wordt door de bevoegde overheid bepaald of archeologisch vervolgonderzoek in de vorm van een veldonderzoek noodzakelijk is (*ibid.* 11-12).

Afbeelding 7. Uitsnede van de archeologische beleidskaart van de gemeente Schermer. In het kader de onderzoekslokatie, in rood met pijl.

4. Doel en methode

Het doel van een bureauonderzoek is om aan de hand van bestaande bronnen informatie te verzamelen over bekende of te verwachten archeologische waarden binnen een bepaald gebied. Dit omvat de aan- of afwezigheid, het karakter en de omvang, de datering, gaafheid en conservering en de relatieve kwaliteit van de archeologische waarden. Afhankelijk van de omvang van de werkzaamheden, de aard van de aanleiding tot het onderzoek en de vraagstelling, zullen aanvullende gegevens verzameld dienen te worden. Het bureauonderzoek resulteert in een rapport met een gespecificeerd verwachtingsmodel. Op basis van dit verwachtingsmodel wordt een selectieadvies gegeven. De bevoegde overheid, in dit geval de gemeente Schermer kan hierop een selectiebesluit maken ten aanzien van (eventueel) vervolgonderzoek. Tevens kan door middel van het bureauonderzoek in een vroeg stadium in de planvorming rekening gehouden worden met aanwezige archeologische waarden in de bodem.

Bij een bureauonderzoek kunnen, indien voorhanden, bronnen geraadpleegd worden die informatie verschaffen over de geologie en de archeologie van het betreffende gebied. Onder andere wordt gebruik gemaakt van:

1. Kaartmateriaal, zoals bodemkundige, geomorfologische, geologische en historische kaartgegevens evenals beleidskaarten zoals gemeentelijke en provinciale verwachtingskaarten.
2. Gegevens omtrent eerder verricht onderzoek en vondstmeldingen in het gebied uit de database van het Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS2) van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed (RCE).
3. Lokale contactpersonen van archeologische- en historische verenigingen.
4. Relevante geologische, historische, en archeologische literatuur.

5. Aardwetenschappelijke gegevens

Type gegevens	Bron	Omschrijving
Geologie	De Mulder <i>et al.</i> 2003	Hollandveen laagpakket, binnen de formatie van Nieuwkoop.
Geomorfologie	ARCHIS2	Ontgonnen veenvlakte (code: 2M46).
Bodem	ARCHIS2	Koopveengrond op zavel of klei, beginnend ondieper dan 120 cm -mv (code: hV _k).
Grondwaterspiegel	ARCHIS2	II

Genese van het landschap

Het huidige landschap van de Schermer, waar Schermerhorn zich in bevindt, is voal bepaald door menselijke ingrepen die het land tot twee keer toe hebben teruggewonnen van het water. Het landschap waarbinnen het plangebied ligt, is gevormd in het holoceen. Dit is de huidige geologische periode, welke begon na de laatste ijstijd, circa 11.500 jaar geleden. Door het smelten van het landijs uit de laatste ijstijd steeg de zeespiegel. Rond 6000 jaar geleden werd het huidige kustgebied gedomineerd door geulen, die zeewater voerden. De geulen zetten periodiek zand en klei af door de getijdenwisselingen. Hierdoor ontstond een waddengebied met uitgestrekte wadplaten. Deze afzettingen behoren binnen de Naaldwijkformatie tot het Wormer laagpakket. Ongeveer 5000 jaar geleden traden er veranderingen op in de zeestromingen in de Noordzee. Er werd nu meer zand aangevoerd en de eerste strandwallen ontstonden in de vorm van langwerpige zandbanken die parallel aan de kust tot stormvloedhoogte werden opgeworpen en waarop duinen ontstonden. Bij Bergen was er nog een open waterverbinding van de Noordzee met het land erachter. Deze verbinding wordt het 'zeegat van Bergen' genoemd. In die tijd bestond het landschap rondom Bergen uit een stelsel van brede kreken die onder invloed van de getijdenwerking tot ver in West-Friesland actief waren. Schermerhorn viel niet binnen dit krekensysteem, waardoor zich op het laagpakket van Wormer (basis)veen vormde.

Circa 4000 jaar geleden begonnen het krekensysteem en het zeegat te verlanden, waardoor het reeds gevormd veen zich verder kon uitbreiden. Voor het gebied rond Schermerhorn betekende dit een continue groei van het veenpakket. Dit veenpakket behoort binnen de Nieuwkoopformatie tot het Hollandveen laagpakket. Tot de middeleeuwen bleef dit veen zich vormen. Vanaf de 8ste eeuw na Christus begon men vanuit de kop van Noord-Holland, en later vanuit het duingebied het woeste veengebied te ontginnen. De hoger gelegen veengebieden bleken geschikt voor bewoning, landbouw en veeteelt. Mogelijk werd het gebied tussen het Zwet, waar het onderzoeksgebied aan ligt, en de noordelijke Leet in de 10e ontgonnen (Mantel 2005, 30).

Door ontginning van het veengebied werd een geleidelijke zakking van het land in gang gezet. De zakking van het veen had tot gevolg dat water een steeds grotere bedreiging vormde. Om het water tegen te houden werden er dijken aangelegd, maar die waren niet in staat om het hoge water tijdens stormen tegen te houden, waardoor ter plekke van veenriviertjes meren ontstonden, zoals het Schermeer en de Beemster. Tussen de twee meren lag een strook land (Schermereiland) waar Schermerhorn zich op bevond. Tijdens stormen werd steeds meer

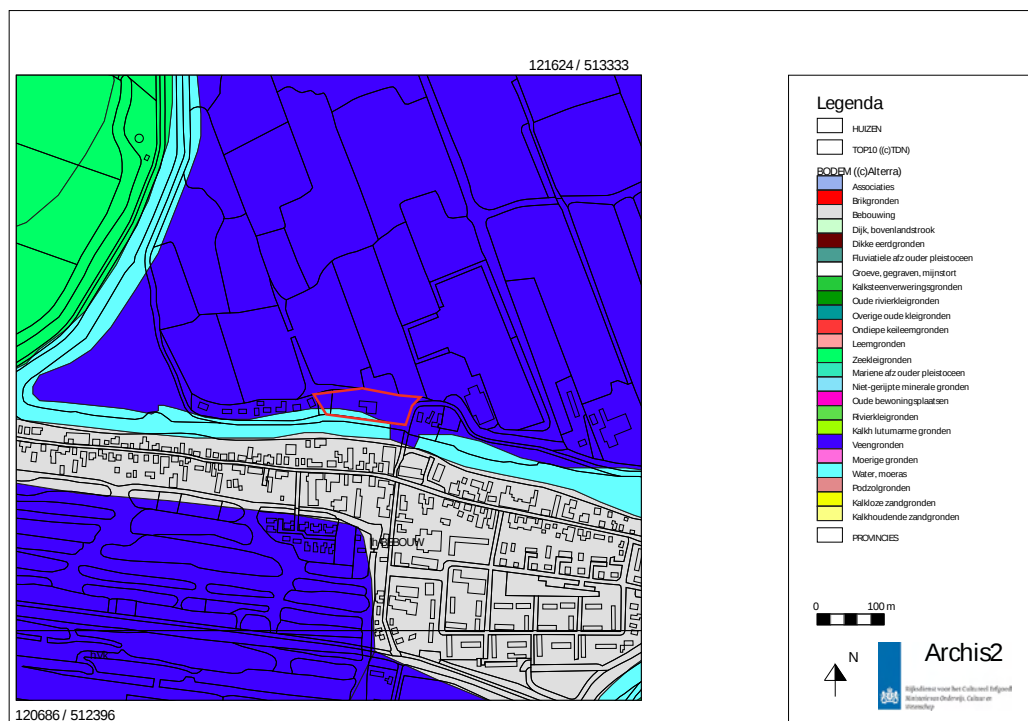
veen weggeslagen en breidde de meren zich uit. Men reageerde hier in eerste instantie op door de dijken te verzwaken. Enkele eeuwen later werd besloten om de Beemster en het Schermeer droog te leggen. Dit gebeurde respectievelijk in 1612 (Beemster) en tussen 1631-1635 (Schermeer).

Bodem en grondwaterspiegel

Bodemkundig wordt de ondergrond van het onderzoeksgebied beschreven als koopveengronden, op zavel of klei (code: hKv). Koopveengronden kenmerken zich door een veraarde bovengrond van ca. 50 cm, die door veelal door veenontginning vanaf de late middeleeuwen zich heeft gevormd. De grondwatertrap is II. Dit betekent dat de gemiddeld hoogste grond- waterspiegel (GHG) zich lager dan 40 cm onder het maaiveld bevindt en de gemiddeld laagste grondwaterspiegel (GLG) zich tussen 50 en 80 cm onder het maaiveld bevindt.

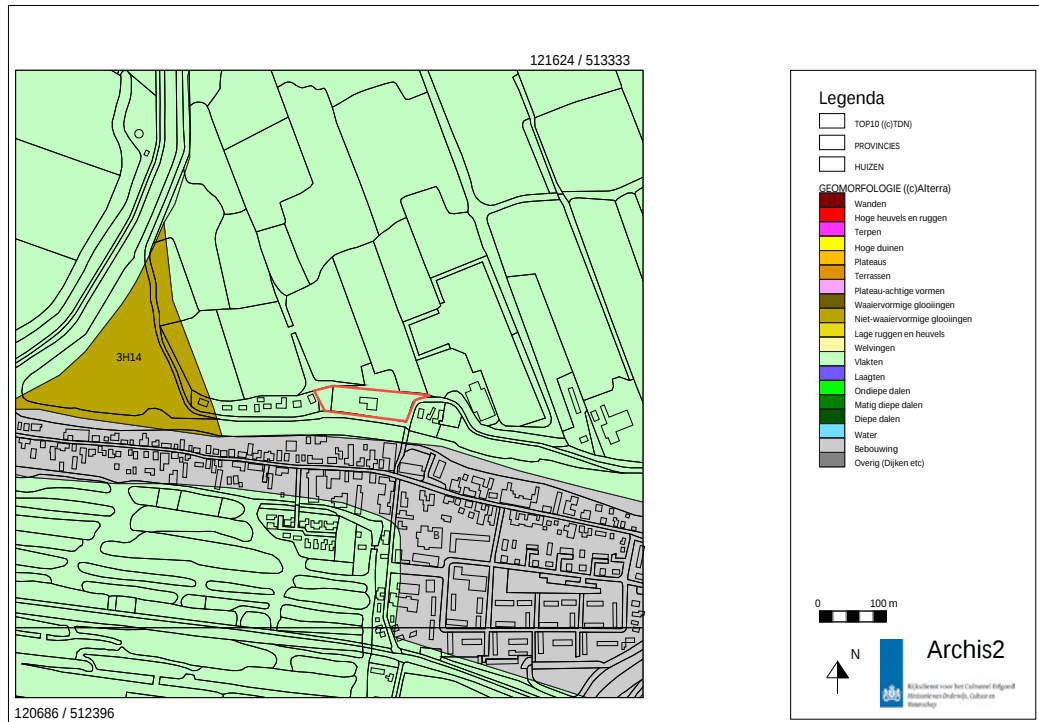
Geo(morfo)logie

Het onderzoeksgebied wordt geomorfologisch omschreven als ontgonnen veenvlakte (code: 2M46). Geologisch is de ondergrond beschreven als Hollandveen laagpakket binnen de Nieuwkoopformatie, die zich op het laagpakket van Wormer, binnen de Naaldwijkformatie, bevindt.

Afbeelding 8. Het onderzoeksgebied, in rood weergegeven, op de bodemkundige kaart van Nederland.

Bron: ARCHIS2.

Afbeelding 9. Het onderzoeksgebied, in rood weergegeven, op de geomorfologische kaart van Nederland.
Bron: ARCHIS2.

6. Bekende historische gegevens

Periode	Bron	Omschrijving onderzoeksgebied
1350	Rijksdienst oudheidkundig bodemonderzoek en Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier	Aan weerszijde van het Zwet wordt een dijk weergegeven. Ten zuiden bevindt zich een Kerkdorp (Schermerhorn). Onduidelijk is of er binnen het onderzoeksgebied gewoond werd.
1575	Joost Jansz. Beeldsnijder	Ter hoogte van Schermerhorn wordt een kerk afgebeeld. Aangenomen kan worden dat rondom de kerk gewoond werd. Het onderzoeksgebied is mogelijk dus bebouwd geweest.
1623	Gerrit en Dirk Langedijk	Mogelijk bebouwing aanwezig.
1681	Jacob Aerts. Colom	Mogelijk bebouwing aanwezig.
1745	Uitwaterende sluizen in Kennemerland en West-Friesland.	Mogelijk bebouwing aanwezig.

Afbeelding 10. Uitsnede van de situatie rond 1350 (reconstructie). Schermerhorn wordt met de pijl aangegeven.
Bron: ROB en Hoogheemraadschap Noordhollands Noorderkwartier.

1811-1832	Kadastrale minuut	Bebouwing aanwezig. Mogelijk betreft het de te slopen stolpboerderij.
1900	Militaire topografische kaart	Bebouwing aanwezig. Mogelijk betreft het de te slopen stolpboerderij.

Het onderzoeksgebied bevindt zich in een gebied met een rijke geschiedenis, die mogelijk teruggaat tot de 10e eeuw na Chr. In de 10e eeuw werd door graaf Dirk II aan het abdij van Egmond vier hoeven met visrecht in het gebied tussen de Leet en het Zwet geschonken (Mantel 2005, 30). Ten tijde van de schenking had het gebied nog geen naam, wat voor De Cock betekent dat het gebied kort daarvoor is ontgonnen (De Cock 1980, 208). Het gebied tussen de Leet en het Zwet wordt met de Mijzen aangeduid, terwijl Schermerhorn, met de ligging aan het zuiden van het Zwet tot het Schermereiland behoort.

Het gebied Mijzen was oorspronkelijk groter dan hetgeen nu nog resteert (*ibid.*, 206). Ten westen en ten oosten is een deel van het gebied weggeslagen door de uitbreiding van de meren Schermer en Beemster (zie voorgaande hoofdstuk).

De Leet en het Zwet zijn verbasteringen van woorden die vroeger grens of grensgebied betekende. Zo is Leet een verbastering van ‘*Hureslede*’ en Zwet van ‘*Schulingleke*’. In laatstgenoemd zit het woord *schulinge*, dat scheiding betekent (*ibid.*, 206; Mantel 2005, 33).

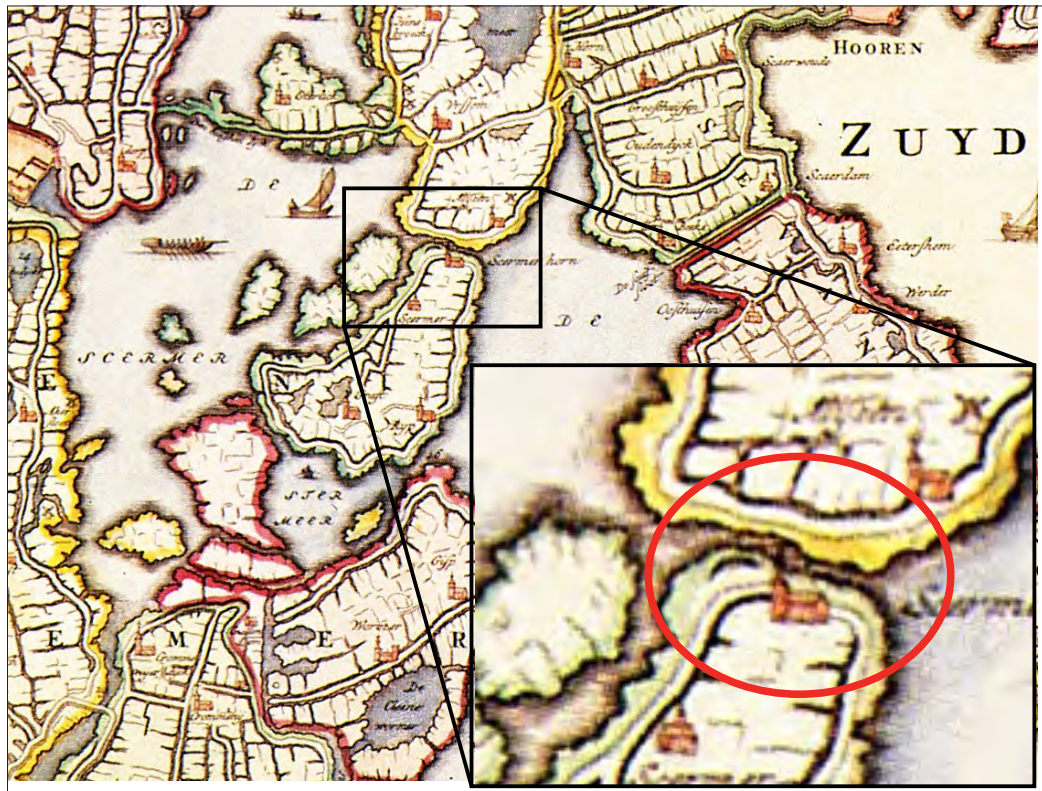
De Leet en het Zwet waren ontginningsassen van waaruit het hoogveenkussen is ontgonnen. Deze ontginningsfasen zijn goed terug te zien in de vedervormig verkavelingspatronen, die nog steeds vanuit de lucht goed te zien zijn. In het begin van de ontginningen deden de bewoners voornamelijk aan akkerbouw, maar ook aan veeteelt en visserij. Uit de archieven van het Abdij van Egmond wordt hiervan melding gemaakt. De bewoners van de Mijzen moesten ‘tienden’ afstaan. Daarnaast had de Abdij van Egmond visrechten. Vanaf de 14e eeuw vonden bestuurlijke veranderingen plaats, onder invloed van de Hollandse graven en werd het gravelijk bezit (Mantel 2005, 41-42).

In de 14e eeuw kwam er ook een verschuiving in economie. De graanopbrengsten werden door het dalende land en opkomende meren aan weerszijde minder, waarop men genoodzaakt was om over te gaan op voornamelijk veeteelt (*ibid.*, 2005, 42). Dit had ook tot gevolg dat men meer aan handel ging doen, omdat minder handen nodig waren op het boerenbedrijf. Doordat het gebied een directe verbinding met de Noordzee in de 15e en 16e eeuw had, kreeg het economische voorspoed.

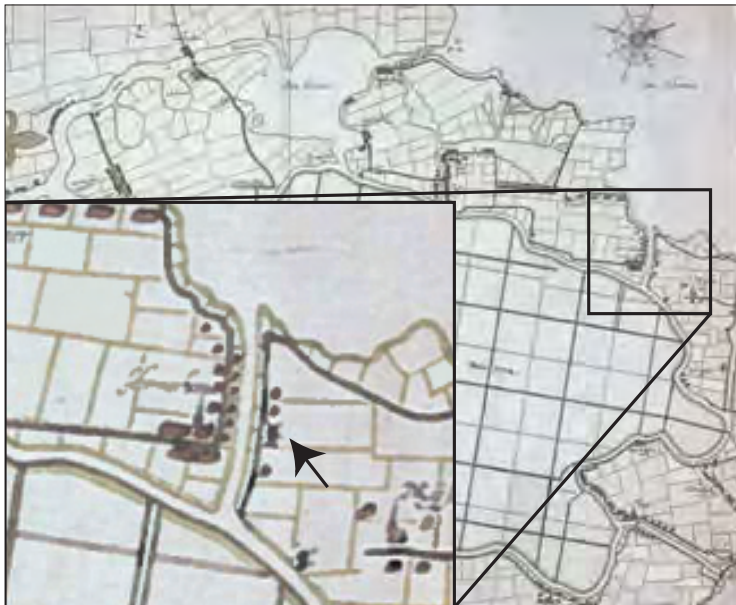
Vanaf de 16e eeuw zijn historische kaarten beschikbaar die een beter beeld kunnen geven van eventuele bebouwing binnen het onderzoeksgebied. Een kaart uit 1575 van Joost Jansz Beeldsnijder geeft ter hoogte van Schermerhorn een kerk weer (afb. 11). Hoewel bebouwing rondom de kerk niet wordt afgebeeld, mag worden aangenomen dat deze er wel gesitueerd was. Onduidelijk blijft of aan de noordzijde van het Zwet werd gewoond. Dat beeld zal veranderen naar mate de kaarten gedetailleerder worden.

Een kaart uit 1623 van de hand van Gerrit en Dirk Langedijk, laat zien dat in die periode ook aan de noordzijde van het Zwet werd gewoond (zie afb. 12). Er worden drie gebouwen en een molen afgebeeld. Zo’n 50 jaar later, op een kaart van Jacob Aertsz. Colom, wordt de molen niet meer weergegeven. Aan de noordzijde van het Zwet staan in totaal vijf gebouwen weergegeven (zie afb. 13). Of de kaarten waarheidsgetrouw zijn, is te betwijfelen. Veelal wordt op dergelijke kaarten de aanwezigheid van gebouwen zonder veel detaillering aangegeven, maar of het er daadwerkelijk vijf of zelfs meer geweest zijn, kan op grond

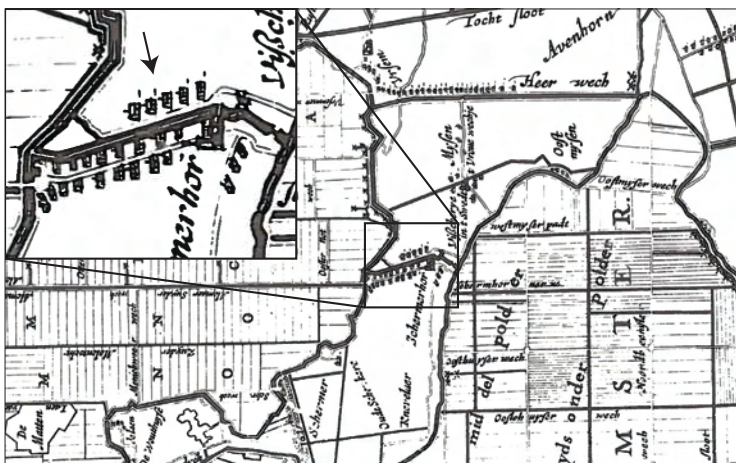
hiervan niet worden aangetoond. In de 18e eeuw, op de kaart van Uitwaterende sluizen in Kennemerland en West-Friesland, worden beduidend meer gebouwen aan de noordzijde van het Zwet weergegeven (afb. 14). Er lijkt sprake te zijn van lintbebouwing. Aan het begin van de 19e eeuw wordt op last van het landelijk ministerie Nederland met landmeters ingemeten, met als resultaat een kadastrale minuut (1811-1832). De kadastrale minuut geldt over het algemeen als betrouwbaar. Binnen het onderzoeksgebied wordt een gebouw weergegeven, dat naar alle waarschijnlijkheid de te slopen stielpboerderij betreft (afb. 15). Verder is het terrein onbebouwd. Opvallend is de vorm van het perceel, dat aan noordelijke zijde een uitstulping heeft. Ook het slootpatroon wordt door het perceel onderbroken. Dit zijn sterke aanwijzingen voor de aanwezigheid van een laatmiddeleeuwse huisplaats. Op de topografische militaire kaart uit 1900 is de situatie onveranderd en wordt dezelfde bebouwing aangegeven (afb. 16).

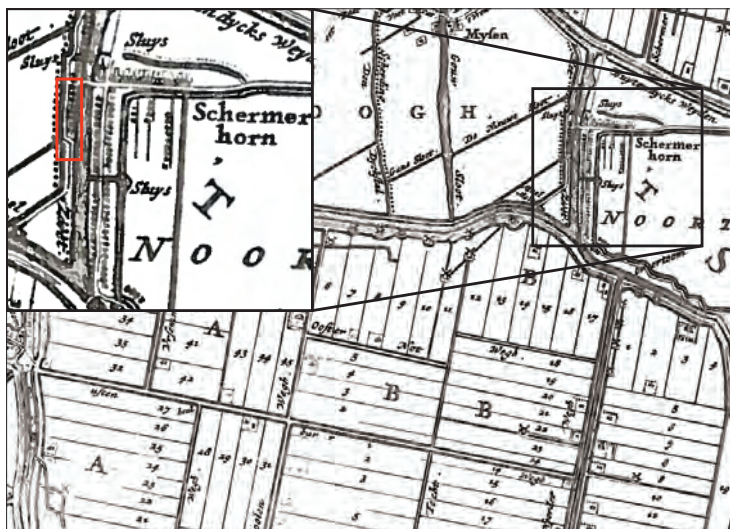
Afbeelding 11. Uitsnede van de kaart van Beeldsnijder uit ca. 1575. Schermerhorn wordt in het kader met rood omcirkeld. Er wordt een kerk afgebeeld, maar hieromheen bevond zich zeer waarschijnlijk bewoning. Het noorden is boven.

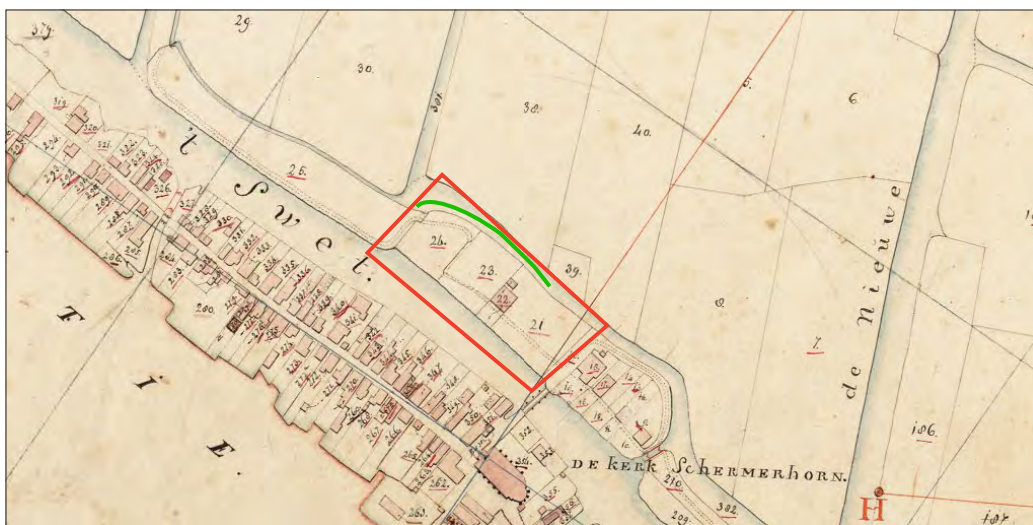
Afbeelding 12. Uitsnede van de kaart van Langedijk uit 1623. De Beemster is drooggelegd. Het noorden is rechts. In het kader Schermerhorn, met de ligging van het onderzoeksgebied met pijl aangegeven. Te zien is de lokatie van een molen en drie structuren.

Afbeelding 13. Uitsnede van de kaart van Langedijk uit 1681 van Colom. Het noorden is boven. De Schermer is eveneens drooggelegd. In het kader Schermerhorn, met de ligging van het onderzoeksgebied met pijl aangegeven. Te zien zijn vijf structuren. De molen is ogenschijnlijk verdwenen.

Afbeelding 14. Uitsnede van de kaart van Uitwaterende sluisen Kennemerland en West Friesland uit 1745. In het kader Schermerhorn, met de ligging van het onderzoeksgebied met rood omkaderd aangegeven. Te zien zijn ondanks de geringe detaillering meerdere structuren.

Afbeelding 15. Uitsnede van de kadastrale minuut uit 1811-1832. Het onderzoeksgebied is met rood omkaderd. Te zien is een structuur, die mogelijk de te slopen boerderij betreft. In groen de vorm van het eventuele terplichaam. Bron: www.watwaswaar.nl

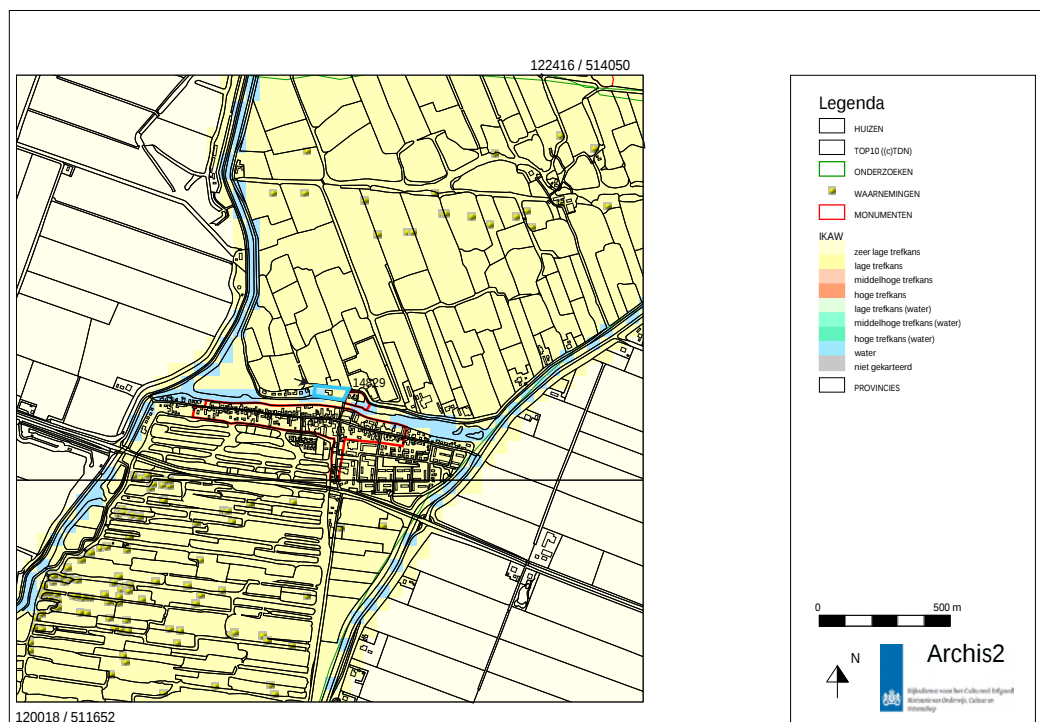

Afbeelding 16 Uitsnede van de militaire topografische kaart uit 1900. Het onderzoeksgebied is met rood omkaderd. Te zien is een structuur, die mogelijk de te slopen boerderij betreft. Bron: www.watwaswaar.nl

7. Bekende archeologische gegevens

Type gegevens	Nummer	Omschrijving
IKAW	geen	Lage trefkans archeologische resten
Archeologische monumentenkaart	14813 en 14829	Dorpskern Schermerhorn. Archeologische resten kunnen informatie geven over het ontstaan en de ontwikkeling van het dorp. Lokatie 17e eeuwse molen.
Archeologische veldkartering	divers, o.a. 132.730.	Veldkartering in 1997 door stichting RAAP in de Mijzenpolder. Mogelijk huisplaatsen aangetroffen op ca. 700 m ten noorden van het onderzoeksgebied.
Archeologische veldkartering	divers, o.a. 102.325	Veldkartering in jaren '80 door stichting RAAP in de Eilandspolder (zuidelijk van de Mijzenpolder). Middeleeuws aardewerk aangetroffen op ca. 500 m ten zuiden van het onderzoeksgebied.

Afbeelding 17. De onderzoekslocatie, in lichtblauw omkaderd en met pijl aangegeven, geprojecteerd op de IKAW kaart met daarbij de in de tekst beschreven archeologische gegevens. Bron: ARCHIS2.

In de directe omgeving van het onderzoeksgebied, in een straal van ca. 1000 m zijn weinig archeologische onderzoeken uitgevoerd. Op de indicatieve kaart archeologische waarden wordt het gebied, op basis van de ondergrond, omschreven als een lage kans op het aantreffen van archeologische resten. De dorpskern van Schermerhorn heeft een archeologische monumentale status (AMK nr. 14813). Het onderzoeksgebied valt daar echter buiten. Voor de begrenzing is gebruik gemaakt van kaarten uit de 19e eeuw. De monumentale status is toegekend omdat de in de ondergrond aanwezige archeologische resten informatie kunnen opleveren over de ontstaans- en bewoningsgeschiedenis van het dorp.

Archeologisch onderzoek is tot op heden niet in Schermerhorn uitgevoerd, wat enigszins opmerkelijk te noemen is met de huidige gemeentelijke beleidsregels sinds 2007 ten aanzien van archeologie.

Zowel in de Eilandspolder, het gebied ten zuiden van het Zwet, als in de Mijzenpolder, het gebied ten noorden van het Zwet zijn in de jaren '80 en '90 archeologische veldkarteringen uitgevoerd door stichting RAAP, Weesp.

De Eilandspolder is door middel van een veldkartering en een aanvullend booronderzoek systematisch onderzocht (Pragt 1987). Tijdens de veldkartering zijn aardewerkconcentraties aangetroffen, die op laatmiddeleeuwse bewoning wijzen. Op afb. 17 zijn de lokaties aangegeven met de gele stippen.

In de Mijzenpolder is in het kader van de ontwikkeling van een archeologische waardenkaart voor de gemeente Schermer een inventarisatie uitgevoerd (Soonius 1997). Deze archeologische inventarisatie hield een veldkartering in, waarbij terpen, veel aardewerkvondsten en huisplaatsen zijn aangetroffen, ten noorden het onderzoeksgebied. Op afb. 17 worden deze lokaties met gele stippen weergegeven, die zich met name langs de Gouw concentreren.

De te slopen boerderij bevindt zich op lichte verhoging. Mogelijk betreft dit een terplichaam, waar eeuwenlang op gewoond is. Gelet op de vele waarnemingen uit de omgeving van bewoning uit de late middeleeuwen, kan de terp uit deze periode stammen. Op de kadastrale minuut is bovendien te zien dat het boerderijperceel uitstulpt naar het noorden. Het slootpatroon wordt door het perceel eveneens onderbroken. Dit zijn in een veenweidegebied sterke aanwijzingen dat we hier ook met een middeleeuws huisperceel te maken kunnen hebben.

De ligging langs de noordelijke zijde van het Zwet kan informatie opleveren over de ontginning van de Mijzenpolder. Het is tot op heden niet uitgesloten dat, naar het ontginningsmodel van De Bont (2009) de ontginningsboerderijen verspreid binnen de Mijzenpolder lagen en zich in een jongere fase langs de Gouw hebben geconcentreerd.

8. Gespecificeerde archeologische verwachting

Periode	Verwachting	Diepte t.o.v. maai-veld	Omschrijving te verwachte archeologische resten
Prehistorie	afwezig	n.v.t.	n.v.t.
Romeinse tijd	afwezig	n.v.t.	n.v.t.
Vroege middeleeuwen (10e eeuw)	laag	Direct onder de bouwvoor.	Ophogingslagen, huisplaatsen, erfstructuren, greppels, kuilen, putten, aardewerk, dierlijk bot, leer, metalen voorwerpen, zaden en pollen.
Late middeleeuwen	middelhoog	Direct onder de bouwvoor	Ophogingslagen, huisplaatsen, erfstructuren, greppels, kuilen, putten, aardewerk, dierlijk bot, leer, metalen voorwerpen, zaden en pollen.
Nieuwe tijd	hoog	Direct onder de bouwvoor	Funderingsresten, muurwerk, (water/beer)putten, erfstructuren, greppels, kuilen, aardewerk, dierlijk bot, leer, metalen voorwerpen, zaden en pollen.

Archeologische resten uit de prehistorie en de Romeinse tijd zullen naar alle waarschijnlijkheid zich niet binnen het onderzoeksgebied bevinden. Het woeste veengebied tussen de Leet en het Zwet werd vermoedelijk in de 10e eeuw ontgonnen, vanuit een ontginningsas. Het Zwet kon als een ontginningsas gediend hebben, hoewel hier geen directe aanwijzingen voor zijn gevonden in de vorm van huisplaatsen. Vanwege het ontbreken van systematisch archeologisch onderzoek aan de noordelijke zijde van het Zwet kunnen bewoningssporen van de eerste bewoners van de Mijzenpolder nog niet aangetoond worden, maar kunnen niet geheel worden uitgesloten. De archeologische verwachting voor het aantreffen van bewonings- of ontginningssporen is om die reden laag.

Een hogere verwachting gaat uit voor het aantreffen van archeologische resten uit de late middeleeuwen. Het gebied is in de late middeleeuwen gelet op de vele vondsten in de directe omgeving intensief bewoond geweest. Ook voor deze periode levert het ontbreken van systematisch archeologisch onderzoek een vertekend beeld. Daarnaast lijkt zich binnen het onderzoeksgebied een terpachtig lichaam te bevinden, waar de boerderij op gesitueerd is. De te verwachten archeologische resten uit deze periode kunnen onder andere ophogingslagen,

huisplaatsen, erfstructuren, greppels, kuilen, putten, aardewerk, dierlijk bot, leer, metalen voorwerpen en zaden en pollen betreffen.

Op historische kaarten uit de 17e, 18e en 19e eeuw wordt aan de noordelijke zijde van het Zwet structuren weergegeven, die zich mogelijk binnen het onderzoeksgebied bevinden. Vermoedelijk dateert de boerderij, die gesloopt is, uit de 19e eeuw. Een oudere datering kan zeker niet worden uitgesloten. De boerderij, in feite een dubbele stolp, is voor het gebied ongebruikelijk. Bovendien kunnen zich binnen het onderzoeksgebied zich nog de resten bevinden van andere structuren uit de nieuwe tijd. Voor de nieuwe tijd geldt dan ook een hoge verwachting voor het aantreffen van archeologische resten. Deze kunnen zich direct onder het maaiveld bevinden. De archeologische resten uit deze periode kunnen zijn: funderingsresten, muurwerk, (water/beer)putten, erfstructuren, greppels, kuilen, aardewerk, dierlijk bot, leer, metalen voorwerpen, zaden en pollen.

9. Conclusie en aanbeveling

De onderzoekslocatie bevindt zich aan de noordelijke zijde van het Zwet. Tot op heden zijn er in de directe omgeving geen bewoningssporen aangetroffen uit de prehistorie en Romeinse tijd.

Het gebied tussen het Zwet en de Leet is vermoedelijk al in de 10e eeuw ontgonnen. In de omgeving van het onderzoeksgebied worden concentraties archeologische resten aangetroffen uit de late middeleeuwen. Ter hoogte van het onderzoeksgebied zijn geen archeologische resten uit de middeleeuwen aangetroffen. Het ontbreken van systematisch archeologisch onderzoek in Schermerhorn en de noordelijke zijde van het Zwet kan hier een oorzaak van zijn. Het wordt daarom niet uitgesloten worden dat zich binnen het onderzoeksgebied archeologische resten uit de middeleeuwen bevinden. Het lijkt er op dat de thans gesloopte boerderij zich op een terpachtig lichaam bevindt, dat eventueel teruggaat tot de late middeleeuwen.

Historische kaarten uit de 17e, 18e en 19e eeuw laten bebouwing zien ten noorden van het Zwet. Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 is op perceelsniveau de bebouwing weergegeven binnen het onderzoeksgebied. Deze bebouwing heeft dezelfde oriëntatie als de bebouwing die tot voor kort op het perceel stond. Onder de stolp en op overige delen binnen het onderzoeksgebied kunnen zich nog oudere structuren bevinden. Het onderzoeksgebied kan meer inzicht geven over de ontginning van de Mijzenpolder, waar tot op heden weinig kennis over bestaat. Archeologische vervolgstappen zijn daarom noodzakelijk bij toekomstige grondroering.

Aanbeveling

Er worden ter hoogte van de toekomstige bouwkeuzes archeologische vervolgstappen in de vorm van een inventariserend veldonderzoek door middel van karterende proefsleuven (conform protocol 4003, Kwaliteitsnorm Nederlandse archeologie, versie 3.3) aanbevolen. Omdat de archeologische resten zich direct onder het maaiveld kunnen bevinden, zal een archeologisch booronderzoek niet afdoende aantonen of er archeologische resten uit de middeleeuwen of nieuwe tijd zich in de ondergrond bevinden.

Aan de basis van deze archeologische vervolgstappen ligt een door de gemeente Schermer goedgekeurd programma van eisen (conform KNA protocol 4001).

Het is aan de gemeente Schermer om ten aanzien van deze aanbevelingen een besluit te nemen.

Literatuur

Bont, Chr., de, 2009: Vergeten land. Ontginning, bewoning en waterbeheer in de westnederlandse veengebieden (800-1350), Wageningen, (*Alterra scientific contributions* 27).

Cock, J.K., de, 1980: *Bijdrage tot de historische geografie van Kennemerland in de middeleeuwen op fysisch-geografische grondslag*, Arnhem.

Mantel, D., 2005: *De Mijzenpolder: duizend jaar veen en water*, Hilversum.

Mulder, E.F.J., de, *et al.*, 2003: *De ondergrond van Nederland*, Groningen.

Pragt, J.M.C., 1987: De Eilandspolder. Een archeologische kartering, inventarisatie en waardering, Amsterdam (*RAAP-rapport* 12).

Soonius, C.M., 1997: Provincie Noord-Holland, proefgebied gemeente Schermer, Cultuurhistorische Waardenkaart, Amsterdam (*RAAP-rapport* 275).

Visser-Poldervaart, M. / J.O. Tjabringa, 2007: Beleidsnota archeologie, gemeenten Graft-De Rijp en Schermer, 2009, Wormer (*SCENH-rapport cultuurhistorie* 101).

Internet:

<http://archis2.archis.nl/archisii/html/>

<http://watwaswaar.nl/>

Bijlagen

Inhoudsopgave

Bijlage 1: Archeologische perioden

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

Nieuwe tijd	C	1.850-heden	NIEUWE TIJD	Laat-Neolithicum	B	2.450-2.000	NEOLITHICUM
Nieuwe tijd	B	1.650-1.850		Midden-Neolithicum	B	3.400-2.850	
Nieuwe tijd	A	1.500-1.650		Vroeg-Neolithicum	A	4.200-3.400	
Late-Middeleeuwen	B	1.250-1.500	MIDDELEEUEWEN				MESOLITHICUM
Late-Middeleeuwen	A	1.050-1.250					
Vroege-Middeleeuwen	D	900-1.050					
	C	725-900					
	B	525-725					
	A	450-525					
Laat-Romeinse tijd	B	350-450	ROMEINSE TIJD	Laat-Paleolithicum	B	18.000-8.800	PALEOLITHICUM
	A	270-350					
Miden-Romeinse tijd	B	150-270					
	A	70-150			A	35.000-18.000	
Vroeg-Romeinse tijd	B	25-70					
	A	12-25					
Late-IJzertijd		12 na Chr.-250 v. Chr.	IJZERTIJD	Midden-Paleolithicum		300.000-35.000	
Midden-IJzertijd		500-250					
Vroege-IJzertijd		800-500					
Late-Bronstijd		1.100-800	BRONSTIJD	Vroeg-Paleolithicum		-300.000	
Midden-Bronstijd	B	1.500-1.100					
	A	1.800-1.500					
Vroege-Bronstijd		2.000-1.800					

Bijlage 2: Archeologische stappenplan

In het “stappenplan archeologie” wordt aangegeven welk traject bij planvorming bewandeld moet worden als het gaat om het inpassen van archeologische waarden en verwachtingen. Het is van groot belang om in een zo vroeg mogelijk stadium van de planvorming rekening te houden met de archeologische waarden en verwachtingen en wel voordat men aanvangt met de globale invulling van een plangebied.

Het stappenplan gaat uit van een brede inventarisatie van wat er bekend is over de archeologische waarden. Op basis daarvan wordt zeer gericht ingezoomd op voor het plan(gebied) relevante archeologische informatie. Na iedere stap wordt beredeneerd gekozen voor meer diepgaand onderzoek op specifieke plekken, zodat uiteindelijk voldoende bekend is over aanwezige vindplaatsen om gemotiveerde afweging in het ruimtelijke-orderingsproces te kunnen maken.

I. Bureauonderzoek

Het doel van bureauonderzoek is het verwerven van informatie - aan de hand van bestaande bronnen - over bekende of verwachte archeologische waarden binnen of relevant voor het plangebied. Daarnaast moet het bureauonderzoek inzicht bieden in eventueel benodigd inventariserend onderzoek (stap II, zie onder). Een bureauonderzoek bestaat uit een archief- en literatuuronderzoek van archeologische en bodemkundige gegevens die bij RCE, provincie, gemeente en/of andere instanties (b.v. universiteiten, musea) bekend zijn over het betreffende gebied. Het Bureauonderzoek dient de volgende aspecten te behandelen:

- * aangeven wat de aanleiding is voor het bureauonderzoek en om welk gebied het gaat.
Dit in verband met het bepalen van het onderzoekskader;
- * beschrijven van het huidige gebruik van de locatie op basis van beschikbare relevante gegevens;
- * beschrijven van het historische grondgebruik of de historische ontwikkeling van het gebied op basis van geofysische, fysische en historisch geografische gegevens
  - o een korte impressie over de onstaansgeschiedenis van het landschap
  - o een impressie van de bewoningsgeschiedenis;
- * beschrijven bekende archeologische waarden
  - o archeologisch waardevolle terreinen zoals deze zijn opgenomen in het Centraal Monumenten Archief (CMA) van de RCE. Dezelfde terreinen zijn tevens opgenomen op de Archeologische Monumentenkaarten (AMK) van de provincies. Archeologisch waardevolle terreinen genieten wettelijke bescherming (ex artikel 3 en 6 van de Monumentenwet) of dienen een planologische bescherming te krijgen binnen het bestemmingsplan;
  - o archeologische vindplaatsen zoals deze in het Centraal Archeologisch Archief (CAA) van de RCE aanwezig zijn. Clustering van vindplaatsen kan wijzen op de aanwezigheid van bewonings-sporen uit het verleden;
- * beschrijven van de archeologische verwachtingen en opstellen van een gespecificeerd en onderbouwd verwachtingsmodel van de verwachte archeologische waarden:
  - o aan de hand van de door de RCE ontwikkelde Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden. Gebieden met een hoge of middelhoge archeologische verwachtingswaarde of trefkans komen in ieder geval voor een nader archeologisch

- onderzoek in aanmerking;
- o aan de hand van een meer gedetailleerde provinciale c.q. gemeentelijke verwachtingskaart;
- * rapportage met daarin advisering ten behoeve van het vervolgtraject gerelateerd aan de verschillende stadia van het planvormingsproces.

II. Inventariserend veldonderzoek (IVO)

Het doel van het inventariserend veldonderzoek is het zeer gericht aanvullen en toetsen van de uitkomsten van het bureauonderzoek. Stapsgewijs wordt bekeken óf er archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat dan de aard, karakter, omvang, datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit is. Ten behoeve van een IVO dient een Programma van Eisen (PvE) opgesteld te worden. In principe wordt het IVO uitgevoerd op basis van een Plan van Aanpak (PvA).

Het onderzoek kan bestaan uit de volgende methoden:

- * non-destructieve methoden: geofysische methoden ;
- * weinig destructieve methoden: oppervlaktekartering, booronderzoek, sondering (putjes van maximaal een vierkante meter);
- * destructieve methoden: proefsleuven.

Welke methoden (kunnen) worden ingezet hangt af van de locatie en vraagstelling. De onderbouwing voor de in te zetten methoden is in het bureauonderzoek gegeven. Een inventariserend veldonderzoek moet leiden tot een waardering en een archeologisch inhoudelijk selectieadvies.

Nadere toelichting onderzoeksmethoden: 1 en 2: Bij non-destructieve methoden moet men denken aan elektrische, magnetische en elektromagnetische methoden, eventueel in combinatie met remote sensing technieken.

Bij weinig destructieve methoden gaat het om oppervlaktekartering en booronderzoek. Dit houdt in dat het plangebied wordt gekarteerd door middel van het “belopen” van akkers en weilanden, waarbij gezocht wordt naar aanwijzingen voor de aanwezigheid van archeologische waarden. Daarnaast wordt door middel van boringen onderzocht hoe het staat met de bodemopbouw, en of er archeologische lagen of indicatoren te onderscheiden zijn. De aangetroffen vindplaatsen kunnen vervolgens nader bekeken worden met een meer diepgaand booronderzoek. Dit levert nadere informatie over de omvang en waardering op. Soms is het nodig om in dit stadium proefputjes te graven. Een proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd indien uit de minder destructieve onderzoeksmethoden is gebleken dat er in een plangebied waardevolle archeologische vindplaatsen aanwezig zijn. Door middel van het graven van een aantal proefsleuven kunnen de exacte begrenzing, de datering en de graad van conservering van een vindplaats worden onderzocht. Uit het proefsleuvenonderzoek moet blijken of een vindplaats behoudenswaardig of zelfs beschermenswaardig is. Is dit het geval, dan zal bekeken moeten worden of de vindplaats ingepast kan worden in het plan. Het rijks- en ook het provinciaal archeologiebeleid gaat in eerste instantie uit van behoud van het bodemarchief in situ (ter plekke in de bodem).

Eventueel: III. Opgraven ofwel archeologisch vervolgonderzoek

Indien het niet mogelijk is een 'behoudenswaardige of beschermenswaardige' vindplaats in situ te bewaren, zal het hier aanwezige bodemarchief voor het nageslacht bewaard dienen te worden door middel van een vlakdekkend onderzoek. Alleen dan is deze stap (stap III) noodzakelijk.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)